

Türk Turizm Araştırmaları Dergisi

2023, 7(4): 554-576.

DOI: [10.26677/TR1010.2023.1340](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1340)

ISSN: 2587-0890 Dergi web sayfası: <https://www.tutad.org>

ARAşTIRMA MAKALESİ

Turizm ve Gastronomi ile İlişkili Farklı Anabilim Dallarında Yayınlanan COVID-19 Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi

Öğr. Gör. Gönül ÇAY, Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, Sinop, e-posta: gcay@sinop.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4667-7696>

Öz

Bu çalışma, turizm, gastronomi ve mutfak sanatları alanlarında yayınlanan COVID-19 içerikli lisansüstü tezleri inceleyerek bu alanlardaki bilimsel araştırmalara genel bir bakış sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda YÖKTEZ veri tabanının detaylı tarama bölümünde "Covid-19", "Covid 19", "COVID-19", "2019-nCoV", "Kovid-19", "Koronavirüs", "Pandemi" anahtar kelimeleri kullanılarak turizm veya gastronomi konulu 88 lisansüstü tez belirlenmiştir. Araştırma sonucunda Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi temelli konuların en fazla 2022 yılında çalışıldığı; lisansüstü tezlerin tamamına yakınının yüksek lisans düzeyinde olduğu; tezlere çoğunlukla Doç. Dr. unvanına sahip akademisyenlerin rehberlik ettiği; tezlerin ağırlıklı olarak 101-150 sayfa sayısı aralığında tamamlandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesinin turizm ile gastronomi ve mutfak sanatları literatüründeki Covid-19 temasını en çok işleyen üniversite olduğu, tezlerin genellikle Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalında yayınlandığı; en çok farklı veri toplama tekniklerini içeren nitel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği; nicel araştırmaların tamamında veri toplama aracı olarak yalnızca anket tekniği tercih edildiği için veri toplama sürecinde anket tekniğinin ön plana çıktığı; örneklem grubu olarak özellikle çalışan kesimin seçildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca örneklem hacminin sıklıkla 0-50 aralığındaki kişi sayısından oluştuğu; anahtar kelimeler arasında öncelikle Covid-19 kelimesine yer verildiği; Covid-19 ve işletmeler konusunun en dikkat çeken konu olduğu; veri analizinde istatistiksel yöntemlerin daha çok kullanıldığı ve en fazla amaçlı örnekleme ile kolayda örneklem yönteminin uygulandığı da anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Gastronomi ve Mutfak Sanatları, Covid-19, Bibliyometrik Analiz.

Makale Gönderme Tarihi: 15.10.2023

Makale Kabul Tarihi: 08.12.2023

Önerilen Atıf:

Çay, G. (2023). Turizm ve Gastronomi ile İlişkili Farklı Anabilim Dallarında Yayınlanan COVID-19 Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(4): 554-576.

© 2023 Türk Turizm Araştırmaları Dergisi.

Journal of Turkish Tourism Research

2023, 7(4): 554-576.

DOI: [10.26677/TR1010.2023.1340](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1340)

ISSN: 2587-0890 Journal Homepage: <https://www.tutad.org>

RESEARCH PAPER

Bibliometric Analysis of Postgraduate Theses on COVID-19 Published in Different Departments Related to Tourism and Gastronomy

Lecturer Gönül ÇAY, Sinop University, Gerze Vocational School, Sinop, e-mail: gcay@sinop.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4667-7696>

Abstract

This study aims to provide an overview of scientific research in these fields by examining postgraduate theses containing COVID-19 published in the fields of tourism, gastronomy and culinary arts. In this context, in the detailed scanning section of the YÖKTEZ database, "Covid-19", "Covid 19", "COVID-19", "2019-nCoV", "Covid-19", "Coronavirus", "Pandemic" using the keywords 88 postgraduate theses on tourism or gastronomy themed have been determined. As a result of the research, Covid-19 and tourism or Covid-19 and gastronomy-based issues were studied in 2022 at most; almost all of the graduate theses are at the master's level; theses are mostly Assoc. Dr. guided by academics with the title; It has been determined that thesis are completed mainly in the range of 101-150 pages. In addition, the University of Applied Sciences in Sakarya is the university that most reaches to the Covid-19 theme in the literature of tourism and gastronomy and culinary arts, thesis are usually published in the Institute of Social Sciences and the Main Science Branch of Tourism Management, qualitative research methods that include different data collection techniques are most preferred; Since only the survey technique is preferred as the data collection tool in all quantitative research, the survey technique comes to the fore in the data collection process; it was concluded that the working class was specifically selected as the sample group. In addition, the sample size often consists of the number of people in the range of 0-50; among the keywords, the word Covid-19 was primarily included; the issue of Covid-19 and businesses is the most striking issue; it has also been understood that statistical methods are used more in data analysis and purposeful sampling and convenience sampling method are mostly applied.

Keywords: Tourism, Gastronomy and Culinary Arts, Covid-19, Bibliometric Analysis.

Received: 15.10.2023

Accepted: 08.12.2023

Suggested Citation:

Çay, G. (2023). Bibliometric Analysis of Postgraduate Theses on COVID-19 Published in Different Departments Related to Tourism and Gastronomy, *Journal of Turkish Tourism Research*, 7(4): 554-576.

© 2023 Türk Turizm Araştırmaları Dergisi.

GİRİŞ

Çin'in Wuhan kentindeki deniz ürünleri ve canlı hayvan satışının yapıldığı bir pazarda, 31 Aralık 2019 tarihinde ilk kez ortaya çıkan Covid-19, solunum yolu enfeksiyonlarına ilişkin belirtilerin (ateş, öksürük, nefes darlığı) görüldüğü bir çeşit salgın hastalıktır (Foo vd., 2020:2735). Dünyayı etkisi altına alan bu salgın hastalık 1 aylık sürede 114 ülkeye yayılarak 118.000'den fazla vakaya ulaşmış ve 4291 bireyin ölümüne sebep olmuştur (Lai vd., 2020: 1). Bu denli hızla yayılması nedeniyle de Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde "pandemi (küresel salgın)" olarak ilan edilmiştir (Cucinotta ve Vanelli, 2020:157). Bu çerçevede Covid-19 pandemisinin kontrol altına alınması amacıyla sosyal yaşantıda çeşitli değişikliklere gidilmiştir. Seyahat kısıtlamaları ve maske zorunluluğu ile başlayan süreç farklı sektörlerdeki işyerlerinin ve okulların kapatılmasıyla devam etmiştir. Ayrıca sokağa çıkma yasakları ile birlikte birçok büyük çaplı etkinlik, spor müsabakaları, gezi programları, kongre ve festivaller iptal edilmiş ve yakın temas oluşumuna zemin hazırlayabilecek olan cami, kilise, müze, park ve bahçe, adliye, lokanta, restoran, kafe, kuaför gibi alanlarda sosyal mesafe kuralları uygulanmıştır. Tüm bu uygulamalara rağmen hızla küresel olarak yayılan bu salgında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre, 29.05.2023 tarihine kadar dünya çapında toplam 689.432.194 kişi Covid-19'a yakalanmış, virüs kaynaklı ölen kişi sayısının ise 6.883.754 olduğu tespit edilmiştir. Sayısal veriler Türkiye çapında değerlendirildiğinde; toplam 17.232.066 kişiden 102.174'ünün ölüm ile sonuçlandığı belirlenmiştir (www.worldometers.info). Verilen bilgilerden yola çıkıldığında Covid-19 pandemisinin ülkeleri ekonomik, sosyal, kültürel ve sağlık gibi birçok açıdan etkilediği görülmektedir.

Covid-19 pandemisi aynı zamanda dünya genelinde turizm sektörünü etkileyen en büyük krizlerden biridir. Bunun temel nedeni turizm sektörünün dinamik bir yapıya sahip olması, oldukça hassas ve kırılgan yapısının bulunması, sürdürülebilirliğinin emniyet ve güven ortamıyla sağlanması ve varlığının insan hareketliliğine dayanmasıdır. Tüm bu özelliklerden dolayı Covid-19, birçok turizm işletmesinin kapanmasına, yüz milyonlarca çalışanın işsiz kalmasına ve sayısız turistik destinasyonun sessizliğe gömülmesine yol açmıştır. Bu bağlamda konuya sayısal veriler bazında yaklaşıldığında ise; turizm hareketlerinin 2020 yılının Mart, Nisan ve Mayıs aylarında durma noktasına geldiği, Haziran ayında sınır kapılarının açılmasıyla tekrardan hareketlendiği, Temmuz ayında 2019 yılının Temmuz ayına kıyasla %81, Ağustos ayında ise %79 oranında düşüş gerçekleştiği gözlenmiştir. Ayrıca 2020 yılının ilk sekiz ayında uluslararası turizm hareketlerinde %70'lik düşüş yaşanması ve turizmde gelir kaybının 730 milyar ABD doları seviyesinde olması da Covid-19 pandemisinin turizm sektörü üzerinde oldukça büyük bir yıkım yarattığını ortaya koymuştur (UNWTO, 2023). Açıklamalar ışığında turizm sektörünün pandeminin etkilerini uzun bir süre boyunca hissedeceği ve toparlanmasının zaman alacağı söylenebilir.

Öte yandan salgın döneminde restoran ve kafelere yönelik talebin azalması, gıda hazırlama ve sunum süreçlerinde daha sıkı hijyen kurallarının getirilmesi, evde yemek yapma ve yeni tarifler deneme eğiliminin artması, restoranlara fiziksel olarak gitme imkanı sınırlı olduğundan yemek teslimatı ve paket servis hizmetlerinin kullanılması Covid-19 pandemisinin gastronomi alanında da önemli değişiklikleri beraberinde getirdiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra birçok restoranın hayatta kalma mücadelesiyle karşı karşıya kalması ve zararı minimum seviyede tutmak için restoranların ve şeflerin yaratıcı çözümler bulma zorunluluğunun doğması da Covid-19 pandemisinin gastronomi sektörünün dayanıklılığını test ettiğini açıkça belirtmektedir. Hatta ev yemeklerinin popülaritesinin artması, gıda hijyenine ve güvenliğine ilişkin standartların belirlenmesi, gastronomi etkinliklerinin dijital ortamlara taşınması, müşterilerin yeni restoran deneyimleri ve yemekler için büyük bir özlem duyması, yerel gıdalara olan ilginin artması da

pandeminin yiyecek ve içecek endüstrisini derinden sarstığını doğrulamaktadır. Bu da yenilikçi iş modelleri ve stratejilerin geliştirilmesini zorunlu hale getirmektedir.

Yapılan açıklamalar doğrultusunda Covid-19 pandemisinin gerek turizm gerekse gastronomi sektörlerinde büyük bir gerileme yaşattığı saptanmıştır. Sektörler açısından yıkıcı bir kriz izlenimiyle tarihe geçerken birçok bilim dalı için de araştırma konusu olmuştur. Çok sayıda metodolojinin kullanıldığı Covid-19 pandemisini konu alan araştırmalarda, farklı bakış açıları ve öngörüler geliştirilmiştir. Bu çalışmada ise bilimsel çalışmaların değerlendirilmesinde (Üzümcü, 2019:1140) ve çalışılan konunun detaylı bir incelemesinin yapılmasında tercih edilen bibliyometrik analiz kullanılmıştır. Böylece akademisyenlere ve yöneticilere çalışma alanı ile ilgili genel bir profil sunulmuştur (Yersüren ve Özel, 2020:1141). Son yıllarda turizm literatüründe bibliyometrik analizlere sık sık yer verilmesi de (Toker, 2021:2111) bu metodolojinin tercih edilmesindeki temel etken olmuştur.

Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu birçok bibliyometrik çalışmanın yürütüldüğü fark edilmiştir. Fakat bu çalışmaların yalnızca ulusal ve uluslararası makalelere odaklandığı anlaşılmış ve konu bağlamında lisansüstü tezlere ilişkin herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu noktadan hareketle; araştırmanın amacı "Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ)" sisteminde bulunan Covid-19 konulu tezlerin Turizm İşletmeciliği veya Gastronomi ve Mutfak Sanatları Ana Bilim Dalı kapsamında incelenmesi şeklinde belirlenmiştir. Belirlenen amaç doğrultusunda özellikle 2020-2023 yılları arasında turizm ve gastronomi literatüründe giderek artan bir çalışma alanına sahip olan Covid-19 pandemisinin, turizm veya gastronomi alanyazınındaki rolünün ortaya koyulması hedeflenmiştir. Bu bağlamda detaylı tarama bölümünde "Covid-19", "Covid 19", "COVID-19", "2019-nCoV", "Kovid-19", "Koronavirüs", "Pandemi" tarama terimleri kullanılarak ve turizm/gastronomi ve mutfak sanatları konuları ile sınırlandırılarak tespit edilen tezler, farklı parametreler bakımından incelenerek frekans ve yüzde dağılımları gibi istatistiksel analize tabi tutulmuştur. Araştırma konusu çerçevesinde bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilen çalışmalar ortaya çıkarılmış ve eksikliklerden yola çıkılarak gelecek araştırma yönelimlerine dair öneriler sunulmuştur.

Covid-19 Salgınının Turizm ve Gastronomi Sektörüne Yansımaları

Seyahat, konaklama, yeme-içme, rekreasyon ve ulaşım başta olmak üzere yaklaşık 54 farklı sektörle doğrudan, 185 sektörle ise dolaylı bağlantısı bulunan turizm sektörü (Bahar ve Çelik İlal, 2020:126); gıda güvenliği sorunları, hava ve su kirliliği, iklim değişiklikleri ve salgın hastalıklar gibi insan sağlığını tehdit edecek herhangi bir risk karşısında çekiciliğini kaybedebilmektedir. Bu risklerden biri turizm ekonomisini durma noktasına getiren, tüketici tutumlarında değişiklik yaratan ve turizmde yeni bir dönem başlatan Covid-19 salgınıdır. Virüsün beklenmedik bir zaman diliminde ortaya çıkarak hızla yayılması ve turizm alanında kriz yönetimi ile ilgili yeterli düzeyde tecrübenin kazanılmaması da salgın sırasında turizm sektörünün kontrolsüzce kayıp yaşamasına ve salgın sonrasında da gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan toparlanma hızının yavaşlamasına yol açmıştır.

Salgın süresi boyunca sınırların kapatılması, uçuş ve otel rezervasyonlarının iptal edilmesi, turizm yatırımlarında durgunluk yaşanması, insanlar arası etkileşimlerde kısıtlama uygulamaları ve turistik destinasyonların atıl duruma geçmesi gibi bir dizi gelişme meydana gelmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (United Nations World Tourism Organization -UNWTO) istatistiklerine göre; uluslararası kapsamdaki turizm hareketliliğinde 2020 yılında 2019 yılına kıyasla Covid-19 pandemiden kaynaklı %72'lik düşüş yaşanmış ve 2020 yılı, turizmin en kötü yılı olarak değerlendirilen bir yıl olmuştur. Açıklanan oran ile de gezgin sayısı 30 yıl önceki seviyelere geri dönmüştür. 2021 yılında ise

uluslararası turist sayısında %5'lik artış dikkat çekmiştir. Sonuç olarak 2020 ve 2021 yıllarında geceleme ziyaretçisi sayısında toplam 2,1 milyar gelir kaybı ve her iki yılda toplam 2,1 trilyon ABD doları seviyesinde gelir kaybı açığa çıkmıştır. Ayrıca 100 milyondan fazla turizm çalışanının işi de riske atılmıştır (<https://www.unwto.org>). Sayısal değerler Covid-19 pandemisinin ekonomik durgunluğa yol açtığını ve turizm sektörünün büyüme potansiyelini engellediğini açıkça ifade etmektedir.

Hijyen, sosyal mesafe ve karantina gibi kavramları gündeme getiren Covid-19 pandemisi aynı zamanda tüketim alışkanlıkları, sosyal yaşam ve psikolojik açıdan yeni bir dönemi başlatmıştır. Tüketim alışkanlıklarına bakıldığında; insanların kitle turizminden ziyade özel ilgi turizmine yöneldiği (Arslan ve Kendir, 2020:3670) ve her şey dahil sistem sunan otel işletmeleri yerine butik otelleri tercih ettiği aktarılmıştır (Kılıç vd., 2020:562). İzole tatillerin ve temassız dijital işlemlerin önem kazandığı da anlaşılmıştır (Karadeniz vd., 2022:167). Benzer şekilde bireylerin yavaş turizm, doğa turizmi, sağlık turizmi, yat turizmi, glamping, yayla turizmi ve açık alan turizmi gibi temelde sağlıklı yaşamın var olduğu turizm çeşitlerine yöneldiği de doğrulanmıştır. Konu dahilinde konaklama açısından hijyen şartlarının turistlerin bizzat kendisi tarafından kontrol edildiği daha çok karavan, yat ve günlük ev kiralama gibi izole konaklama seçeneklerine yöneldikleri (Aydın ve Doğan, 2020:100), konaklama işletmelerindeki doluluk oranlarının ve kalış sürelerinin azaldığı da açıklanmıştır (Doğru ve Koçak, 2021:107). Bununla birlikte nüfus yoğunluğunun az olduğu yerlerin rağbet gördüğü, destinasyon seçiminde daha çok yakın bölgelerin ön plana çıktığı ve ulaşım esnasında özel araçların kullanımının arttığı da bulunmuştur (Kılıç vd., 2020: 565).

Toplumsal yönden Covid-19 pandemisinin getirdiği yenilikler incelediğinde; bireylerin rutin yaşamlarında ve turistik deneyimlerinde hijyene, doğallığa ve sağlık güvencesine daha fazla önem vermeye başladıkları ve bu bağlamda sosyal mesafe kontrolünü sağlamanın zorlaştığı, eğlence mekanlarının ve günübirlik turların popülerliğini kaybettiği bilgisine ulaşılmıştır (Kılıç vd., 2020:566). Verilen çıktının yanı sıra "*Evde Kal Kampanyaları*" ve kısmi izolasyonlar ile fiziksel bağlamda gerçekleşen sosyal ilişkiler bir süre askıya alınmış ve insanlar teknolojik araçlar ile online hizmetleri daha yoğun bir şekilde deneyimlemiştir. Bunun sonucunda ise turizmden ekonomiye hemen hemen tüm sektörlerle yansıyan sosyal ilişki biçimlerinin değiştiği dijital bir toplum gelişmiştir (Ahmadi, 2020:66). Konu psikolojik perspektiften ele alındığında ise; insanlar kaygı, stres, depresyon ve yalnızlık gibi ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyen rahatsızlıklar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Fakat bu durum tatil planlarını etkileyen turistlerin normalleşme süreciyle birlikte turizm hareketliliğine yüksek motivasyonla katılmasına da zemin hazırlamıştır (Kiper, 2020:546).

Birçok etki dışında Covid-19 pandemisi salgın sonrasında bazı fırsatları ve tehditleri de beraberinde getirmiştir. Fırsatlar kapsamında; turistler kendilerini ülkelerinde daha güvende hissettikleri için yurt içi tatillere yönelmiş (Wachyuni ve Kusumoningrum, 2020:67-76; Kourgiantakis, 2020:1-4; Chebli ve Said, 2020:196-207), değişen tüketici istekleri kapsamında yeni turizm çeşitleri ve alternatif turizm rotaları hayata geçirilmiştir (Wang ve Cater, 2015). Farklı turizm tiplerine yönelme eğilimiyle de turizm dört mevsime yayma ve yaz mevsimindeki turist yoğunluğunu azaltma fırsatı doğmuştur (Durgun, 2021:84). Türkiye özelinde ise, birçok ülkeye kıyasla virüs ile mücadelede önemli bir başarı yakalanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye hem Avrupa hem de Orta Doğu'dan ziyaretçi akınına uğramış ve Türkiye'de sağlık turizmine olan talep artmıştır (Üstün ve Uslu, 2022:344-353). Tehditler açısından da; birçok destinasyonun talep fazlalığı durumuyla karşı karşıya kalabileceği düşünülmüştür (Kılıç, 2020:567). Bunun haricinde turizm sektöründen gelir elde edemeyen çalışanların diğer sektörlerde çalışmak zorunda kalarak turizm sektöründeki kalifiyeli personel ihtiyacını açığa çıkarabileceği ve bunun da müşteri memnuniyetsizliğine yol açabileceği öngörülmüştür (Özaltın Türker, 2020:220). Ayrıca önleyici

tedbirler sonrası turizm deneyimine katılmak isteyenlerin, kapasite kullanımının belirli ölçüde düşürülmesiyle mümkün olabileceğine dair şartlar belirlediği de fark edilmiştir. Bu şartlar turizm sektörüne maliyetlerin artması ve tatil fiyatlarının düşmesi şeklinde yansımıştır (Doğru ve Koçak, 2021:107-124).

Gastronomi dünyası da turizm sektörü gibi Covid-19 pandemisiyle dayanıklılığı test edilen iş kollarından biridir. Süreç boyunca ilk günden itibaren yiyecek-içecek işletmelerinin %94'ü bu salgınla mücadele etmiş ve müşteri sayılarında %69'dan fazla azalış ile karşı karşıya kalmıştır (Deloitte, 2020). Bu duruma çözüm bulma noktasında menülerde değişikliğe gidilerek paket servise uygun menüler çıkarılmış ve çeşit sayıları azaltılmıştır. Böylelikle paket servis, gel al hizmeti ve web sitesinden sipariş verme imkanı başlatılmıştır. İşletmeler krizden minimum zararla çıkmak adına da servis sırasında ortamın havalandırılması, masa aralıklarını arttırma, girişlerde ateş ölçümü ve dezenfeksiyon işleminin yapılması, servis robotu, QR kodlu menüler, temassız ödeme ve servis esnasında hijyen kurallarına daha fazla dikkat etme noktasında tek kullanımlık ürünler kullanılması gibi birtakım yeniliklere gitmiştir. Bu dönemde açık büfelerin yerini fix menülerin aldığı, yiyeceklerde sade sunumların ön plana çıktığı, stoklamanın önem kazanmasından dolayı daha çok raf ömrü uzun olan ürünlere talebin arttığı ve açık, hayalet, bulut, sterilize gibi mutfakların ilgi çektiği de anlaşılmıştır. Tüketiciler yönünden ise toplu yemek yeme hareketinden uzaklaşarak evde yemek yeme eylemine, geleneksel tatlara ve sağlıklı gıdalara yöneltilen fark edilmiştir. Sağlıklı gıda çerçevesinde de meyve-sebze ile protein bazlı et ve bakliyat gibi besinlerin tüketimi artmış, hazır gıdalara ve kızartma türü yemeklere olan talep azalmıştır (Güler ve Günaylı, 2021:67). Diğer yandan tüketicilerin; restoran seçiminde gıda güvenliği, temizlik ve hijyen kavramlarını birincil öncelik haline getirdiği, salgın kaynaklı fiyat artışlarından etkilendiği ve yeni yiyecek deneme olgusundan uzaklaştığı bulgusuna da varılmıştır (Ying vd., 2021:304-309). Hatta salgının yayılmasıyla birlikte yiyecek-içecek işletmelerine duyulan güvenin giderek azalmasından dolayı tüketici beklentilerinin farklılaştığı da açıklanmıştır (İflazoğlu ve Aksoy, 2020:3362-3377). Tüm bu gelişmelere ilaveten gıda stoklarının azaldığı ve gıda tedarik zincirinin sekteye uğradığı (Deloitte, 2020), yiyecek-içecek işletmelerinin konsept değişikliğine gitmek zorunda kaldığı ve dezenfektan, tek kullanımlık eldiven, maske, tek kullanımlık diğer hijyen ürünleri gibi ekstra maliyetlerle uğraşma gerekliliğinin doğduğu da gözlemlenmiştir (Yang vd., 2020). Eğitim yönünden ise; Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü ve Aşçılık programında okuyan öğrencilerin teorik ve uygulamalı eğitimlerinin uzaktan eğitim yoluyla sürdürülmesi gibi durumlarla karşılaşmış ve ders içeriği, uygulama yöntemleri, öğrenci etkileşim yöntemleri değiştirilerek mevcut durum için en verimli olabilecek farklı bir eğitim modellemesi hazırlanmıştır. Turizm işletmeciliği alanının eğitim kısmında da ders içeriklerinde turizm ve kriz yönetimi konularına daha fazla ağırlık verildiği, öğrencilerin online eğitim ve sanal sınıf uygulamalarını benimsemek zorunda kaldıkları, seyahat kısıtlamalarının öğrencilerin saha deneyimlerini olumsuz etkilediği ve salgının ortaya çıkmasıyla öğrencilerin kariyer planlarının değiştiği ifade edilebilir.

Covid-19 pandemisi yalnızca turizm sektöründe çeşitli gelişmelere yol açmamış, turizm alanyazanındaki yerinin incelemesi ve gelecekteki araştırmalar için yol haritası oluşturulması noktasında akademik çevrelerin de ilgi odağı olmuştur. Ulusal ve uluslararası literatür incelemesi yapıldığında; turizm literatüründe Covid-19 konulu çok fazla sayıda araştırma yürütülmesine rağmen bibliyometrik çalışma bazında sınırlı sayıda araştırmaya rastlanılmıştır. Çavuşgil Köse (2020:99) tarafından Google Akademik ve ULAKBİM veri tabanlı toplam 41 ulusal makalenin bibliyometrik analizi çıkarılmış ve endüstriye ilişkin destekler, sektörün kriz karşısındaki uyum çabaları ile yabancı turistlerin Türkiye'ye dair seyahat eğilimleri konularının en fazla çalışılan konular arasında yer aldığı tespitine ulaşılmıştır. Utgarsh ve Sigala (2021)'in Web of Science veri tabanında Covid-19 ve turizm başlıklı 177 makaleyi araştırmasıyla ise makalelerin en fazla

COVID-19'un turistlerin karar vermesi, destinasyon pazarlaması ve teknolojiyi benimseme üzerindeki etkisi konularına odaklandığı, ikinci sırada COVID-19'un ardından turizmin geleceğini işledikleri belirlenmiştir. Üçüncü sırada turizmde değişimi yönetmek konusu yer alırken, dördüncü sırada ise COVID-19'un konaklama ve turizm endüstrisindeki savunmasız paydaşlar üzerindeki etkisinin incelendiği anlaşılmıştır. Benzer şekilde Eker vd., (2022:335) ve Özdemir vd., (2021:177)'de Covid-19 ve turizm ilişkisini ele aldıkları çalışmalarında makalelerin çoğunlukla Covid-19'un turizm endüstrisine, turizm hareketlerine ve turizm çalışanlarına etkileri üzerine yoğunlaştığı bilgisine ulaşmıştır. Bir diğer çalışmada Türkiye'deki hakemli turizm dergileri ile alt alan olarak turizm merkezli yayınları içeren ve Türkiye turizm dizininde listelenen 43 dergi analize tabi tutulmuştur. Buna göre; Covid-19 ve turizm içerikli bibliyometrik çalışma sayısında anlamlı bir artış görülmediği, çoğunlukla nicel araştırma yönteminin kullanıldığı ve tek yazarlı çalışmalara ağırlık verildiği bulunmuştur (Öz ve Yalçın, 2020:229). ULAKBİM veri tabanına kayıtlı dergilerde Covid-19 ve turizm içerikli makalelerin araştırıldığı başka bir araştırma makalesinde de çalışmaların çok yazarlı olduğu, 2020 yılında daha çok çalışma yapıldığı, Türkçe yazıldığı, nitel yöntem ile birlikte daha çok ikincil verilerin kullanıldığı anlaşılmıştır (Nasıroğlu vd., 2022:29). Verilenlerin haricinde Khan, Nasir ve Saleem (2021) Covid-19 pandemisi sonrası yönetim stratejileri ve politikaları hakkında bilimsel inceleme yapmıştır. Menon vd., (2021) tarafından da 151 makalenin bibliyometrik profilinin detaylandırılması sonucunda Covid-19 pandemisinin azalan etkisinin ardından araştırmaların genellikle ekonomik etki ve talep analizi, turizm çalışanları, turist davranışları, turizm endüstrinde kriz yönetimi, otelcilik ve turizm eğitimi gibi temalara yoğunlaştığı vurgulanmıştır. Turizmin önemli alt dallarından gastronominin Covid-19 ile ilişkisi bibliyometrik analiz özelinde araştırıldığında ise; Scopus veri tabanında Covid-19 ve küresel gıda güvenliği anahtar kelimesi kullanılarak 840 makale değerlendirilmeye alınmış ve Covid-19'un gıda arzı, halk sağlığı, beslenme ve ruh sağlığı gibi konularla bağlantısının en fazla çalışılan konular arasında olduğu ortaya koyulmuştur (AlNemer, 2023:709). Franco ve Silva Franco (2022:13) tarafından da Covid-19'un gıda tüketici davranışına etkisi başlıklı 25 makale incelemesiyle çalışmaların çoğunlukla evde gıda güvenliği uygulamalarını ve süpermarketlerdeki gıda alımlarındaki artışı ele aldığı tespit edilmiştir. Son olarak Ragab vd., (2020) de Covid-19 ve gıda tedarik zinciri hakkındaki 287 makale analizi sonucunda Covid-19'un tarım, gıda israfı ve güvensizliği, balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği ile gıda tedarik zinciri dayanıklılığı üzerindeki etkisinin popüler araştırmalar olduğunu saptamıştır. Bu çerçevede turizm ve Covid-19 pandemisi veya gastronomi ve Covid-19 pandemisi merkezli mevcut bibliyometrik çalışmaların çoğunlukla araştırılan konuların neler olduğu üzerine yürütüldüğü söylenebilir.

YÖNTEM

Bu çalışmada Yüksek Öğretim Kurulu'na bağlı YÖK Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanında yer alan "Covid-19", "Covid 19", "COVID-19", "2019-nCoV", "Kovid-19", "Koronavirüs", "Pandemi" anahtar kelimelerin kullanıldığı turizm veya gastronomi konulu lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Amaç doğrultusunda lisansüstü tezler YÖK Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanının detaylı tarama bölümünden tespit edilmiştir. Belirlenen bu tezlerde de akademik bilgi üretiminin değişimini, ağırlık noktasını ve eksikliklerini tanımlamak açısından oldukça önemli bir araştırma türü olan (Hussain vd., 2011:1) bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz, turizm alanında gün geçtikçe daha fazla kullanılan, basılı yayınların sayısal analiz ve çeşitli parametreler yardımıyla bazı özelliklerinin incelenerek ve çözümlenerek ilgili alanın bilimsel durumuna ilişkin ipuçları veren bir yöntemdir (Temizkan vd., 2015:394). Bu yöntem sayesinde ilgili alanlardaki çalışmaların hangi yönde gelişim gösterdiği, bu alandaki sorunların ve eksikliklerin ne olduğu konuların nasıl ele alındığı,

bakış açılarının ne olduğu ile ilgili bilgi almak mümkündür. Ayrıca yürütülen çalışma ve akademisyen sayısının artması, bilim insanlarının ilgili literatüre ne tür katkılar sağladığının ortaya çıkarılması, kuruluşların akademik performansının belirlenmesi gibi sebepler de bilimsel çalışmalarda bibliyometrik analizin tercih edilmesinde temel etkenler olmuştur (Temizkan vd., 2015:395).

Daha kapsamlı ve derinlemesine bir anlayış sağlamak adına verilerin sayısal özelliklerini özetlemede betimsel analizden, metin verilerinin örüntülerini detaylandırmada içerik analizinden yararlanılmıştır. Anlamlı sonuçlar elde etmek için de konuyla ilgili mevcut çalışmaların tamamına ulaşabilmede farklı anahtar kelimeler seçilmiştir. Bu bağlamda Covid-19 pandemisinin ortaya çıktığı 2020 yılından itibaren çalışmanın yapıldığı tarihe kadar Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi merkezli toplam 88 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Tespit edilen lisansüstü tezler aracılığıyla cevaplanmak istenen araştırma soruları da aşağıda verilmiştir:

- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezlerin yayın yılları nasıl bir dağılım göstermektedir?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezlerin düzeyi (türü) nedir?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tez danışmanlarının unvanlarına göre dağılımı nasıldır?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezlerin sayfa sayılarına göre dağılımı ne şekildedir?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezlerin yayımlandığı üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezler hangi enstitü bünyesinde hazırlanmıştır?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezler hangi ana bilim dalı altında tamamlanmıştır?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezlerde uygulanan araştırma yöntemleri nelerdir?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezlerde hangi veri toplama teknikleri kullanılmıştır?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezlerde tercih edilen örneklem grubu nedir?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezlerdeki örneklem hacmi nasıl bir dağılım göstermektedir?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezlerde kullanılan anahtar kelimeler nelerdir?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezlerin araştırma konularına göre dağılımı nedir?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezlerde yararlanılan veri analiz yöntemleri hangileridir?
- ✓ Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu hazırlanan lisansüstü tezlerde hangi örneklem seçme yöntemleri kullanılmıştır?

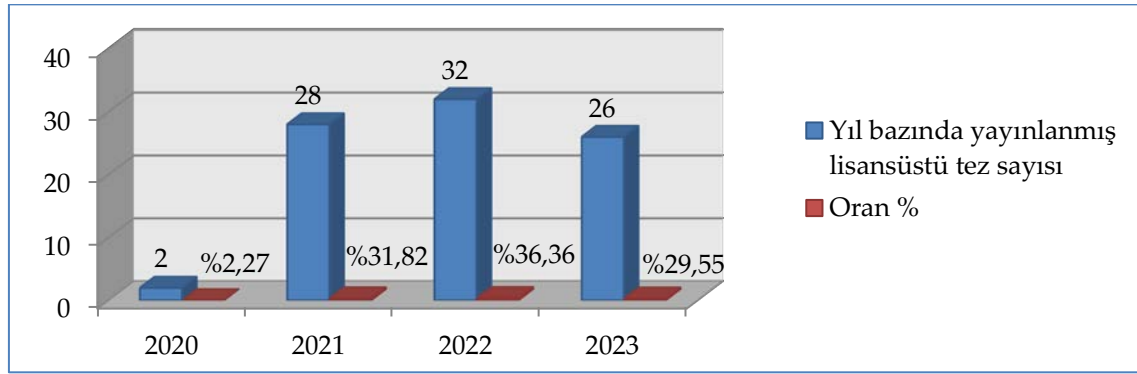
Yukarıda verilen parametreler çerçevesinde yayın kısıtlaması olmayan 88 lisansüstü teze ait veriler Jamovi 2.3.28 paket programına aktarılmış ve bu program yardımıyla analizler yürütülmüştür. Araştırmada betimleyici istatistiki analizler kullanılmış ve parametrelerin frekans ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Gerçekleştirilen analizler yoluyla da lisansüstü tezlerin genel profillerinin çıkarılması ve gelecekte yapılacak benzer çalışmalara destek sağlaması hedeflenmiştir. Ayrıca bu araştırmanın güncel bilgiler sunması ve farklı parametreler bazında

alandaki gelişmeleri ortaya koyması bakımından da ilgili literatüre katkıda bulunacağı düşünülmüştür. Aktarılan bilgiler haricinde Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi konulu ulusal ve uluslararası makale kapsamında bibliyometrik çalışmaların yapılması (Çavuşgil Köse, 2020: 99-111; Öz ve Yalçın, 2020: 229-247; Özdemir vd., 2021:177-191; Franco ve Silva Franco, 2022:13-25; Eker vd., 2022:335-357; AlNemer, 2023:709-724) sebebiyle bu araştırmanın yalnızca lisansüstü tezler bazında çalışılması da araştırmanın sınırlılığını göstermektedir.

BULGULAR

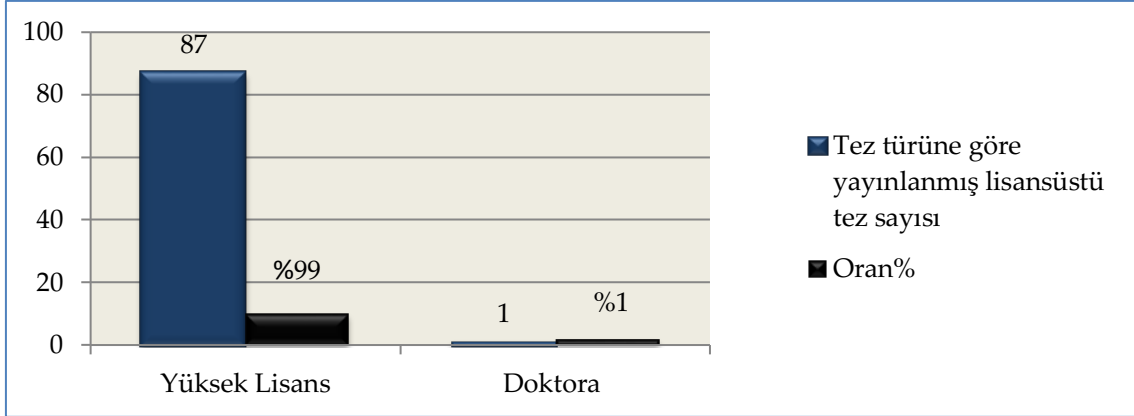
Yapılan araştırmalar sonucunda YÖKTEZ veri tabanında “Covid-19 ve turizm” veya “Covid-19 ve gastronomi” konulu toplam 88 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Belirlenen bu lisansüstü tezler yayınlandığı yıl, tezin türü, yayınlandığı üniversite ve enstitü, yayınlandığı ana bilim dalı, danışman unvanı, sayfa sayısı, uygulanan araştırma yöntemleri, veri toplama teknikleri, seçilen örneklem grubu ve hacmi, örneklem seçme yöntemleri, verilerin analizinde kullanılan teknikler, kullanılan anahtar kelimeler ve araştırma konusu bağlamında analiz edilmiştir. Bu noktadan hareketle Şekil 1’de “Covid-19 ve turizm” veya “Covid-19 ve gastronomi” konulu lisansüstü tezlerin ağırlıklı olarak hangi yıllarda yayınlandığına dair bilgiler aktarılmıştır.

Şekil 1. Lisansüstü Tezlerin Yayınlandığı Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 1’den edinilen bilgilere göre lisansüstü tez kapsamında “Covid-19 ve turizm” veya “Covid-19 ve gastronomi” konuları en fazla 2022 yılında (n=32; %36,36) en az 2020 yılında (n=2; %2,27) çalışılmıştır. 2. sırada ise 28 adet (%31,82) lisansüstü tez ile 2021 yılı gelirken, 2023 yılı 26 adet (%29,55) lisansüstü tez ile 3. sırada yer almıştır. Veriler aynı zamanda Covid-19’un, ortaya çıktığı 2020 yılından itibaren turizm ve gastronomi alanlarında işlenen konular arasında bulunduğunu da göstermektedir.

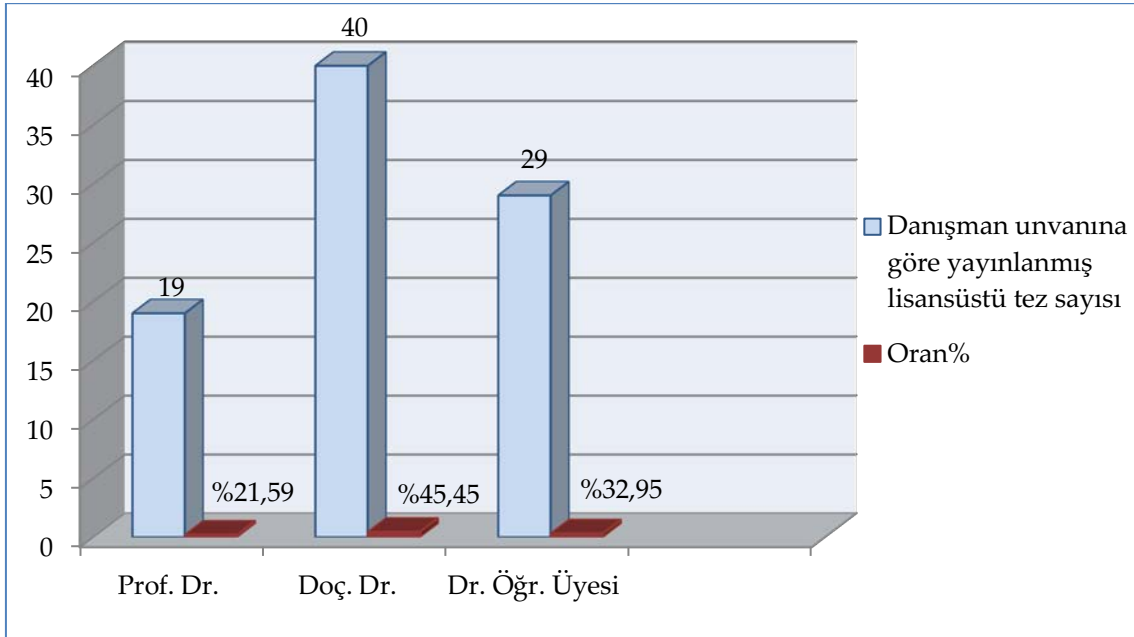
Sonrasında Covid-19 içerikli turizm veya gastronomi temalı yayınlanan lisansüstü tezlerin türüne dair değerlendirmeler yürütülmüştür. İlgili sonuçlar Şekil 2’de istatistiksel olarak gösterilmiştir.

Şekil 2. Lisansüstü Tezlerin Türlerine Yönelik Dağılım

Yukarıdaki veriler Covid-19 merkezli turizm veya gastronomi alanındaki lisansüstü tezlerin tamamına yakınının yüksek lisans tezi (n=87; %99) olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm tezler arasında yalnızca 1 adet tezin (%1) doktora düzeyinde olduğu da fark edilmiştir. Bununla birlikte Covid-19 kavramının en çok yüksek lisans öğrencileri tarafından incelendiği, Turizm İşletmeciliği ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları doktora programlarında tez konusu olarak çok fazla tercih edilmediği de açıkça belirlenmiştir.

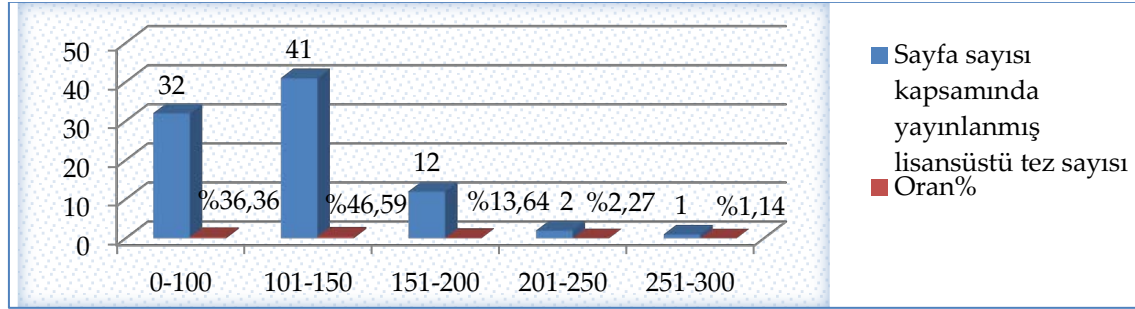
Bir diğer aşamada Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi bağlantılı lisansüstü tezlerin danışmanlarına ait unvanlara bakılmış ve sonuçlar Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Lisansüstü Tezlerin Danışman Unvanına Göre Dağılımı

Çalışma kapsamında Şekil 3'te Doç. Dr. unvanına sahip akademisyenlerin turizm veya gastronomi dalındaki Covid-19 odaklı araştırmalara daha çok yöneldiği (40; %45,45) ifade edilmiştir. Sırasıyla bu unvanı %32,95 (n=29)'lik oran ile Dr. Öğr. Üyesi ve %21,59 (n=19)'luk bir pay ile Prof. Dr. takip etmiştir. Sayısal veriler yardımıyla Turizm bölümü ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları programındaki Prof. Dr. unvanına sahip danışmanların lisansüstü tez bazında Covid-19'u daha az işledikleri de tespit edilmiştir.

Ardından Covid-19 pandemisini turizm veya gastronomi yönünden ele alan lisansüstü tezler sayfa sayısı bakımından irdelenmiş ve bulgular Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4. Lisansüstü Tezlerin Sayfa Sayılarına Dair Sonuçlar

Frekans analizi ve yüzdelik hesaplamalardan anlaşılacağı üzere; Covid-19'un turizm veya gastronomi alanlarına etkisi, ağırlıklı olarak 101-150 sayfa sayısı (n=41;%46,59) aralığında aktarılmıştır. 2. sırada 0-100 sayfa sayısı aralığında %36,36'lık yüzdelik dilimle 32 adet lisansüstü tezin yazıldığı fark edilmiştir. 151-200 sayfa sayısı aralığında ise 88 lisansüstü tezden yalnızca 12 adetinin (%13,64) bulunduğu ve bu sayfa aralığının da 3. sırayı aldığı verisine ulaşılmıştır. Bununla birlikte, en az sayfa sayısına sahip olan tezin sayfa sayısının 56, en çok sayfa sayısına sahip olan tezin sayfa sayısının ise 260 olduğu bulunmuştur.

Birçok üniversite turizm veya gastronomi disiplinlerinde Covid-19 pandemisini lisansüstü tez konularına dahil etmiş ve Tablo 1'de de üniversitelerin konuyu çalışma oranları verilmiştir.

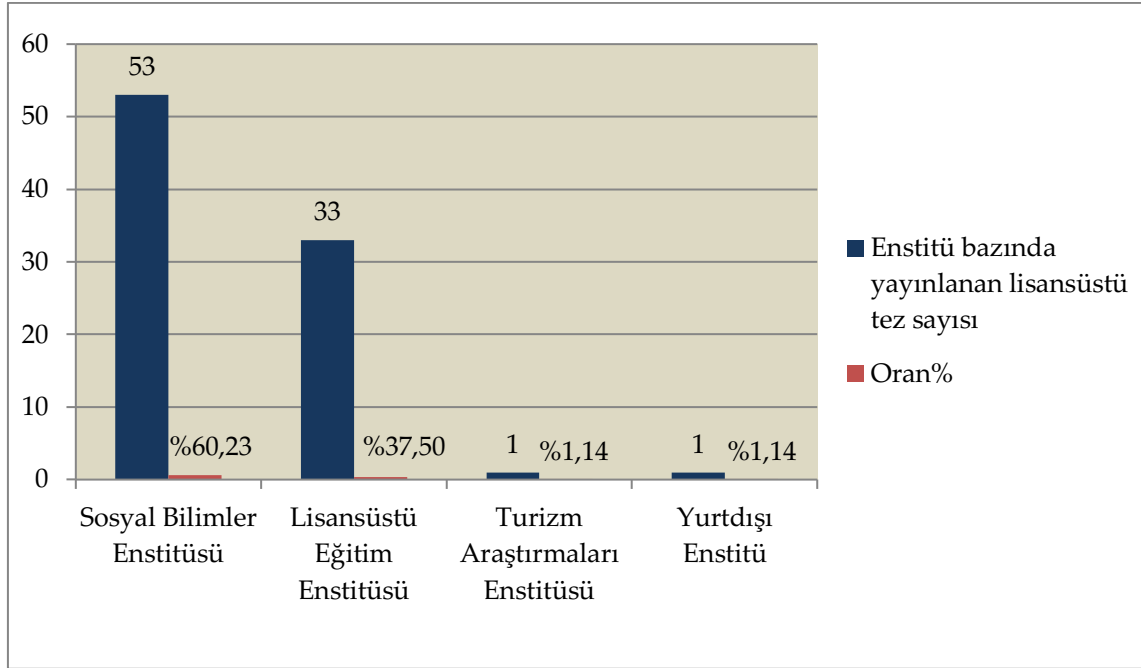
Tablo 1. Lisansüstü Tezlerin Üniversiteler Arasındaki Dağılımı

Üniversite Adı	Lisansüstü Tez Sayısı	Oran (%)
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	10	%11,36
Necmettin Erbakan Üniversitesi	5	%5,68
Başkent Üniversitesi	4	%4,55
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	4	%4,55
Mardin Artuklu Üniversitesi	4	%4,55

Tablo 1'den edinilen bilgiler Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nin turizm veya gastronomi ilişkili Covid-19 pandemisini lisansüstü tez bünyesinde en çok inceleyen (n=10; %11,36) üniversite olduğunu açıklamaktadır. Necmettin Erbakan Üniversitesi ise aynı konuya 5 adet lisansüstü tez (%5,68) ile en çok rağbet gösteren 2. üniversitedir. Devlet ve vakıf dahil olmak üzere toplam 45 üniversite arasından 25 üniversite de alana 1 adet lisansüstü tez (%1,14) ile katkı sağlamıştır.

Çalışma konusu, danışmanın uzmanlığı, üniversite politikaları ve öğrencinin hedefleri gibi bir dizi faktöre dayalı olarak lisansüstü tezlerin bağlı olduğu enstitüler belirlenir. Bu yaklaşımdan hareketle; Covid-19'un turizmde veya gastronomide yarattığı değişikliklerin saptandığı lisansüstü tezlerin bağlı olduğu enstitüler Şekil 5'tedir.

Şekil 5'ten hazırlanan lisansüstü tezlerin dört farklı enstitüde toplandığı anlaşılmıştır. Turizm ve gastronomi olgularının çok boyutlu olmasından kaynaklı Covid-19'u barındıran turizm veya gastronomi temelli lisansüstü tezlerin yarısından fazlasının (n=53; %60,23) Sosyal Bilimler Enstitüsünde yayınlandığı öğrenilmiştir. Lisansüstü Eğitim Enstitüsünün tamamlanan 88 tezden 33'üne (%37,50%), Turizm Araştırmaları Enstitüsünün 1'ine (%1,14) ve Yurtdışı Enstitüsünün de 1'ine (%1,14) rehberlik ettiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Şekil 5. Lisansüstü Tezlerin Bağlı Olduğu Enstitüye Göre Dağılımı

Ana bilim dalı lisansüstü tezlerde tez çalışmasının ilgili olduğu akademik alandır. Tablo 2’de de Covid-19’un turizm veya gastronomi sektörünü yeniden şekillendirmesi üzerine yayınlanan lisansüstü tezlerin hangi ana bilim dalı tarafından onaylandığı yansıtılmıştır.

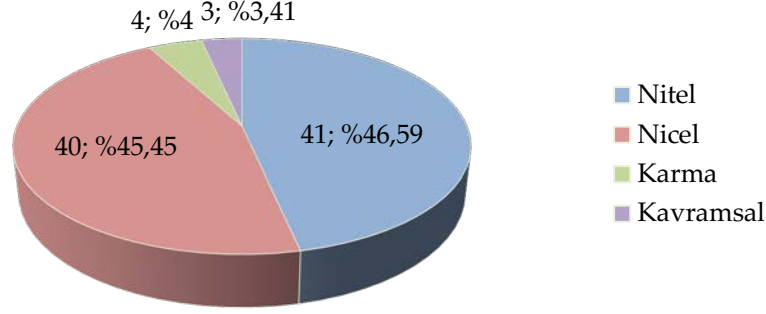
Tablo 2. Lisansüstü Tezlerin Ana Bilim Dallarına İlişkin Dağılım

Yayınlandığı Ana Bilim Dalı	Lisansüstü Tez Sayısı	Oran%
Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı	41	%46,59
Gastronomi ve Mutfak Sanatları Ana Bilim Dalı	17	%19,32
İşletme Ana Bilim Dalı	8	%9,09
Turizm ve Otelcilik İşletmeciliği Ana Bilim Dalı	4	%4,55
Rekreasyon Ana Bilim Dalı	4	%4,55
Sağlık Turizmi Ana Bilim Dalı	3	%3,41
Seyahat İşletmeciliği ve Turist Rehberliği Ana Bilim Dalı	2	%2,27
İktisat Ana Bilim Dalı	2	%2,27
Yönetim ve Organizasyon Ana Bilim Dalı	1	%1,14
İnsan Kaynakları Yönetimi Ana Bilim Dalı	1	%1,14
Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı	1	%1,14
Ekoturizm Rehberliği Ana Bilim Dalı	1	%1,14
Nöropazarlama Ana Bilim Dalı	1	%1,14
Afet Eğitimi ve Yönetimi Ana Bilim Dalı	1	%1,14
Konaklama İşletmeciliği Ana Bilim Dalı	1	%1,14

Dağılımlara bakıldığında; tarama terimi olarak Covid-19 ve türevlerinin kullanıldığı turizm veya gastronomi ana fikirli lisansüstü tezlerin 15 ayrı ana bilim dalında yazıldığı görülmektedir.

Tezlerin büyük bir kısmı (n=41; %46,59) Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalında yer alırken, %19,32'lik kesim ise (n=17) Gastronomi ve Mutfak Sanatları Ana Bilim Dalında yürütülmüştür. İşletme Ana Bilim Dalı da 8 lisansüstü tez (%9,09) ile üçüncü sırada en çok tez yazılan ana bilim dalı olmuştur.

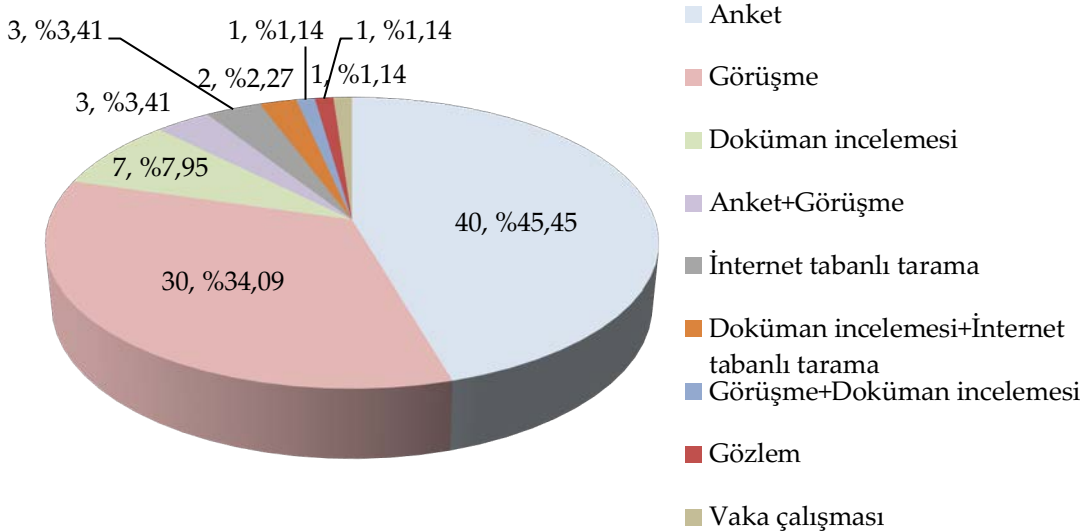
Araştırma yöntemleri araştırma sorularını yanıtlamak, veri toplamak, analiz etmek ve sonuçları çıkarmak için kullanılmaktadır. Bu doğrultuda Şekil 6'da turizm veya gastronomi kapsamında araştırma probleminin Covid-19 olduğu lisansüstü tezlerin araştırma yöntemlerine değinilmiştir.

Şekil 6. Lisansüstü Tezlerde Uygulanan Araştırma Yöntemlerinin Sıklık Düzeyleri

Bulgulara göre; "Covid-19 ve turizm" veya "Covid-19 ve gastronomi" bileşenlerini içeren 88 lisansüstü tezdten 41 tanesi (%47) amaçlarına ulaşma bakımından en fazla nitel araştırma yönteminden yararlanmışlardır. Aynı bileşenlerin kullanıldığı lisansüstü tezlerde nicel araştırma yöntemleri de 40 tezde (%45) kullanılarak nitel araştırma yöntemine yakın bir orana sahiptir. Karma (nitel+nicel) araştırma yönteminden faydalanan lisansüstü tez sayısı ise 4 (%4) iken verilen bileşenleri kavramsal açıdan tartışan lisansüstü tez sayısı ise 3 (%3)'tür.

Veri toplama teknikleri bir amaç, konu veya hipotezi incelemede kullanılan özel araçlardır. Şekil 7'de de turizm veya gastronomi alanında Covid-19'u hedef alan lisansüstü tezlerde uygulanan veri toplama aracına ait sayısal çıktılar paylaşılmıştır.

Şekil 7. Lisansüstü Tezlerde Kullanılan Veri Toplama Aracının Sıklık Düzeyleri

Tüm teknikler arasında anket tekniği, çıkış noktasının Covid-19 olduğu turizm veya gastronomi kapsamındaki lisansüstü tezlerde en fazla (n=40; %46) kullanılan tekniktir. Anket tekniğinin ardından %34'lük bir pay ve 30 adet lisansüstü tez ile görüşme en çok seçilen 2. veri toplama yöntemidir. Araştırmacıların anket ve görüşme tekniklerinden sonra seçtikleri veri toplama aracı ise %8'lik bir pay ile (n=7) doküman incelemesidir. Görüşme+doküman incelemesi, gözlem ve vaka çalışması ise en az tercih edilen (1; %1) veri toplama türüdür.

Seçilen evreni temsil etme özelliğine sahip olan örneklem grubu, benzer veya farklı grupları temsil etmektedir. Tablo 3'de de Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi değişkenlerini barındıran lisansüstü tezlerin hangi örneklem grubu üzerinden yürütüldüğü açıklanmıştır.

Tablo 3. Lisansüstü Tezlerin Örneklem Grubuna Ait Dağılımı

Örneklem Grubu	Lisansüstü Tez Sayısı	Oran%
Çalışan	15	%17,05
Otel yöneticileri	14	%15,91
Tüketici	7	%7,95
Öğrenci	4	%4,55
Raporlar	4	%4,55
Turist rehberleri	4	%4,55
Yiyecek-içecek işletme sahipleri, yöneticileri, ortakları ve çalışanları	4	%4,55

İncelemeler sonucu; "Çalışan" (n=15; %17,05) kesimin Covid-19 başlıklı ve hedefte turizm veya gastronomi kavramlarının bulunduğu lisansüstü tezlerde en fazla tercih edilen hedef kitle olduğu öğrenilmiştir. 1 adet tez farkıyla 2. sırada ise 14 adet tez ve %15,91'lik katkı ile "Otel yöneticileri" gelmektedir. 7 adet (%7,95) tezin hedef kitlesini oluşturan tüketici grubu da bu oranla 3. sırada bulunmaktadır. Konu dahilinde eğitmen; mutfak şefi; yerel halk; haberler; web site; seyahat acentası ve işletme yöneticileri; insan kaynakları yöneticisi; turizm işletmeleri; ziyaretçi; ziyaretçi ve çalışan; turist ve potansiyel turist; akademisyen; hasta; ve gurbetçiler grupları da üzerinde en az çalışılan (n=1; %1,14) örneklem gruplarıdır.

Örneklemin içerdiği bireylerin sayısını ifade eden örneklem hacmi, araştırmanın güvenilirliği ve istatistiksel sonuçların doğruluğu açısından önemlidir. Bu noktadan hareketle; araştırma sorusunun Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi olduğu lisansüstü tezlerdeki örneklem büyüklüğü Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Lisansüstü Tezlerde Uygulanan Örneklem Hacmi

Örneklem hacmi	Lisansüstü Tez Sayısı	Oran%	Örneklem hacmi	Lisansüstü Tez Sayısı	Oran%
0-50	29	%32,95	50-100	6	%6,82
101-150	2	%2,27	151-200	2	%2,27
201-250	2	%2,27	251-300	1	%1,14
301-350	3	%3,41	351-400	6	%6,82
401-450	7	%7,95	451-500	4	%4,55
501-550	3	%3,41	551-600	4	%4,55
601-650	1	%1,14	651-700	1	%1,14
701-750	2	%2,27	751-800	2	%2,27
800 ve üstü	2	%2,27	Rapor, haber, web site, doküman ve bilimsel çalışmalar	11	%12,50

Tablo 4'e göre turizm veya gastronominin Covid-19 ile bütünleştiği lisansüstü tezlerde 0-50 arasındaki örneklem hacmi, %32,95'lik (n=29) kısım ile öne çıkmaktadır. Sonrasında rapor, haber, website, doküman ve bilimsel çalışmalar olarak belirtilen kategorinin örneklem hacmi %12,50 ile (n=11) ikinci sıradadır. Üçüncü sırayı ise 7 adet tez ve %7,95'lik dilimle 401-450 aralığındaki örneklem hacmi almaktadır.

Belirleyici bir terim veya kelime bulutu olarak adlandırılan anahtar kelimeler, çalışmaların içeriğinin ne hakkında olduğunu yansıtmaktadır. Açıklama doğrultusunda aşağıda turizm veya gastronomi özelinde Covid-19'un detaylandırıldığı lisansüstü tezlerde sıklıkla tekrar edilen anahtar kelimeler gösterilmiştir.

Şekil 8. Kelime Bulutu-Anahtar Kelimeler

Şekil 8'de de gösterildiği gibi turizm veya gastronomi yönünden Covid-19'un analiz edildiği lisansüstü tezlerde en sık kullanılan kelime toplam 88 tezin 57'sinde (%20,80) bulunan "Covid-19"dur. Toplam 274 anahtar kelime içerisinde "Turizm" sözcüğü de %8,76 (n=24)'lık payla ikinci sırada en fazla yazılan anahtar kelimedir. Üçüncü sırada ise 20 lisansüstü tezde (%7,30) anahtar sözcük olarak geçen "Pandemi" yer almaktadır. Daha sonra sırasıyla %4,38 (n=12)'lik oranla "otel yönetimi" ve %3,65'lik payla "Kriz"(n=10), "Covid-19 pandemisi" (n=10) ve "Kriz yönetimi" (n=10) kelimeleri gelmektedir.

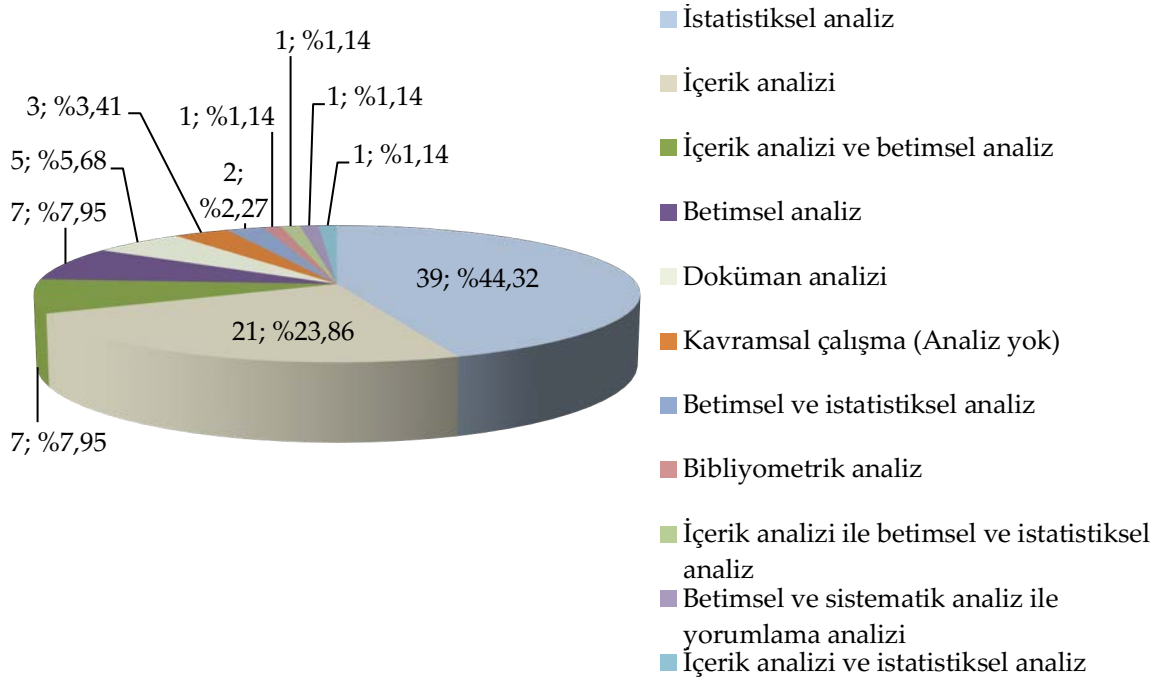
Bu çalışmada ayrıca lisansüstü tezler araştırmalarının odak noktasını vurgulayan konu açısından da ele alınmıştır. Bu bakımdan Tablo 5'te Covid-19'a dikkat çeken turizm veya gastronomi hakkındaki lisansüstü tezlerin konularına bakılmıştır.

Aşağıdaki veriler ışığında; turizm veya gastronominin Covid-19 ile bütünleştirildiği toplam 88 lisansüstü tezin konularının 28 başlık altında toplandığı görülmektedir. Yayınlanan tezler arasında en popüler konu 15 tezde araştırılan (%17,05)"Covid-19'un işletmeler üzerindeki etkisi"dir. İkinci sırada 11 lisansüstü tezin özü olan "Covid-19'un turizm sektörüne etkisi" (%12,50) merak edilen başlıca konudur. Bunu %6,82'lik (n=6) oranla "Covid-19'un turizm çeşitlerine veya faaliyetlere etkisi" takip etmektedir. Diğer yandan "Covid-19 ve turistik destinasyonlara yönelik beklentiler (n=1; %1,14)", "Covid-19 ve satın alma tercihleri (n=1; %1,14)", "Covid-19 ve rekreasyon algısı (n=1; %1,14)", "Covid-19'un Airbnb üzerinde yarattığı etki (n=1; %1,14)", "Covid-19 ve psikolojik sermaye boyutları (n=1; %1,14)", "Covid-19 ve pazarlama stratejileri (n=1; %1,14)" konuları da en az ilgi duyulan içeriklerdir.

Tablo 5. Lisansüstü Tezlerin Konulara Göre Dağılımları

Araştırma Konuları	Lisansüstü Tez Sayısı	Oran%
Covid-19'un işletmeler üzerindeki etkisi	15	%17,05
Covid-19'un turizm sektörüne etkisi	11	%12,50
Covid-19'un turizm çeşitlerine veya faaliyetlere etkisi	6	%6,82
Covid-19 ve kriz yönetimi	5	%5,68
Covid-19 ve hizmet sektörü çalışanları (motivasyon; zaman yönetimi, iş stresi ve yaşam doyumu; işten ayrılma niyeti; işgören devir hızı)	4	%4,55
Covid-19'un turist rehberlerine ve/veya kültür turlarına etkisi (duygu durum ve depresyon düzeyi; meslek etkisi; sektörde kalma ve ayrılma niyeti)	4	%4,55
Covid-19 ve turist (tatil tercihleri ve güvenlik algısı; seyahat risk algısı ve turizm motivasyonu; deneyime etkisi; seyahat niyetine etkisi)	4	%4,55
Covid-19'un algılanan değer ve/veya davranışsal niyet ve/veya müşteri memnuniyeti üzerine etkisi	3	%3,41
Covid-19 ve gıda ürünleri	3	%3,41
Covid-19 ve tatil satın alma niyeti	3	%3,41
Covid-19 ve tüketim davranışı	2	%2,27
Covid-19 ve turizmde yarattığı sorunlar (müşteri temin sorunu, tüketici sorunları)	2	%2,27
Covid-19 süreci ve üniversite öğrencileri (uzaktan eğitimin değerlendirilmesi; serbest zaman anlamı, internet bağımlılığı ve yaşam doyumu; meslek seçimi)	2	%2,27
Covid-19 ve örgütsel dayanıklılık/bağlılık	2	%2,27
Covid-19 ve tüketim alışkanlıkları	2	%2,27
Covid-19 ve alınan tedbirler	2	%2,27
Covid-19 ve kaygı durumu ve/veya mutluluk düzeyi	2	%2,27
Covid-19 ve menü planlama	2	%2,27
Covid-19'un beslenme alışkanlıklarına ve/veya yaşam tarzına etkisi	2	%2,27
Covid-19 ve tüketici tutumu	2	%2,27
Covid-19 ve hizmet algısı	2	%2,27
Covid-19'un akademisyenler üzerindeki etkisi veya turizm çalışmalarına dair bibliyometrik analizi	2	%2,27
Covid-19 ve turistik destinasyonlara yönelik beklentiler	1	%1,14
Covid-19 ve satın alma tercihleri	1	%1,14
Covid-19 ve rekreasyon algısı	1	%1,14
Covid-19'un Airbnb üzerinde yarattığı etki	1	%1,14
Covid-19 ve psikolojik sermaye boyutları	1	%1,14
Covid-19 ve pazarlama stratejileri	1	%1,14

Veri kümesini özetlemek ve yorumlamak amacıyla farklı yöntemlerle veriler analiz edilmektedir. Bundan hareketle; turizm veya gastronominin Covid-19 ile dönüşümünü anlatan lisansüstü tezlerde toplanan verilerden çıkarım yapılırken kullanılan veri analiz yöntemleri Şekil 9'da görselleştirilmiştir.

Şekil 9. Lisansüstü Tezlerde Kullanılan Verilerin Analiz Yöntemleri

Sonuçlara bakıldığında; Covid-19'un çözüme kavuşturulduğu turizm veya gastronomi temelli lisansüstü tezlerde ait verilerin analizinde sıklıkla istatistiksel analize (n=39; %44) başvurulduğu

saptanmıştır. Ardından ise 21 tezde (%24) kullanılan içerik analizi sıklık bakımından ön plana çıkan bir diğer analiz türüdür. 3. sırada da ayrı ayrı olmak üzere 7 tezde uygulanan (%8) betimsel analiz ile içerik analizi+betimsel analizi yer almaktadır.

Daha yönetilebilir bir boyuta indirgenen veri kümesinden çeşitli stratejilere göre örneklem seçilmektedir. Verilen bilgi dahilinde Tablo 6'da merkezde Covid-19 ve turizmin veya Covid-19 ve gastronominin yer aldığı lisansüstü tezlerde hangi örneklem seçme yöntemlerine yoğunlaşıldığına değinilmiştir.

Tablo 6. Lisansüstü Tezlerde Yararlanılan Örneklem Seçme Yöntemleri

Örneklem Seçme Yöntemi	Lisansüstü Tez Sayısı	Oran%
Amaçlı örnekleme	24	%27,27
Kolayda örnekleme yöntemi	24	%27,27
Basit tesadüfi örnekleme	12	%13,64
İkincil veri	9	%10,23
Örneklem seçiminden bahsedilmemiş	5	%5,68
Amaçlı ve kolayda örnekleme yöntemleri	4	%4,55
Kavramsal çalışma	3	%3,41
Kartopu örnekleme	2	%2,27
Kartopu ve kolayda örnekleme yöntemleri	1	%1,14
Kotalı örnekleme	1	%1,14
Uygun örnekleme	1	%1,14
Kritik durum örnekleme yöntemi	1	%1,14
Tabakalı örnekleme	1	%1,14

Edinilen bilgiler dahilinde Covid-19 terimine turizm veya gastronomi yönünden bakılan lisansüstü tezlerde verilerin en fazla amaçlı örnekleme yöntemi (n=24; %27,27) ve kolayda örnekleme yöntemi (n=24; %27,27) sayesinde toplandığı öğrenilmiştir. Basit tesadüfi örnekleme yöntemi de 88 lisansüstü tez arasından 12'sinde bulunarak (%13,64) ikinci sırada en çok faydalanılan örneklem seçme yöntemidir. Üçüncü sırada ise %10,23'lük payla 9 lisansüstü tezde yer alarak ikincil veriler (rapor, bilimsel çalışmalar, dokümanlar vb.) gelmektedir. Ayrıca örneklem seçme yöntemleri arasından en az yararlanılan tekniklerde kartopu-kolayda örnekleme (n=1; %1,14), kotalı örnekleme (n=1; %1,14), uygun örnekleme (n=1; %1,14), kritik durum örnekleme yöntemi (n=1; 1,14%) ve tabakalı örneklemedir (n=1; %1,14).

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Covid-19 salgını, turizm ve gastronomi sektörlerinde derinlemesine bir dönüşüme yol açarak, yeni normalin başlamasına öncülük etmiştir. Aynı zamanda bu sektörlerin gelecekteki yapılanmasını temelden değiştirmiştir. Değişimin boyutunu anlamak, gelecekteki araştırmalara yön vermek ve sektörlerin iyileşme stratejilerini belirleme noktasında Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi içerikli araştırmaların durumuna ilişkin bir değerlendirmenin yapılması oldukça önemlidir. Bu noktada literatürdeki akademik çalışmaların büyüklüğünü ve bu alandaki gelişimini anlamak adına Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi içerikli ulusal ve uluslararası makaleler bibliyometrik analize tabi tutulmuştur. Yapılan bu çalışmalar arasında lisansüstü tez bazında herhangi bir çalışmaya rastlanılmaması da bu çalışmanın çıkış noktası olmuştur.

Çalışmanın temel amacı turizm veya gastronomi literatüründe Covid-19'a yönelik lisansüstü tezlerin bibliyometrik profilinin ortaya konularak konunun ilgili yazındaki gelişiminin incelenmesidir. Bu kapsamda YÖKTEZ veri tabanında bulunan 88 lisansüstü tez yayınlandığı yıl, tezin türü (yüksek lisans veya doktora), danışman unvanı, sayfa sayıları, üniversite, enstitü, ana

bilim dalı, araştırma yöntemi, veri toplam aracı, örneklem grubu ve hacmi, anahtar kelimeler, konu, veri analiz ve örneklem seçme yöntemleri bakımından bibliyometrik analize tabi tutulmuştur.

“Covid-19 ve turizm” veya “Covid-19 ve gastronomi” bileşenlerini barındıran lisansüstü tezlerin ilk olarak Covid-19’un ortaya çıktığı 2020 yılında (n=2) hazırlanmaya başladığı öğrenilmiştir. Tez sayısında 2021’li yıllardan (n=28) itibaren artış yaşanırken, bu sayının 2022 yılında (n=32) zirveye ulaştığı, 2023 yılında (n=26) ise önceki yıllara kıyasla azaldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda lisansüstü tez sayılarının Covid-19 vakası sayısı ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Elde edilen bu bulgular, Covid-19’un etkileriyle ilgili lisansüstü araştırmaların zaman içinde nasıl evrimleştiğini ve bu süreçteki değişen araştırma önceliklerini yansıtmaktadır.

Bir diğer sonuç Covid-19 kavramının mevcut olduğu turizm veya gastronomi unsurlu lisansüstü tezlerin %99’unun yüksek lisans düzeyinde (n=87) olmasıdır. Doktora seviyesinde 1 adet (1%) tez çalışmasının gerçekleştirilmesinin nedeninin de doktora sürecinin dört yıl sürmesinden ve bilimsel alanyazında Covid-19 konusunun popülerliğinin giderek azalmasından kaynaklandığı, bunun yanı sıra ileriki dönemlerde doktora tezlerinin yayınlanmaya başlayacağı da düşünülmektedir. Ayrıca lisansüstü tezlere ait incelemelerden; Doç. Dr. unvanına sahip danışmanların lisansüstü tezlere farklı unvanlara sahip diğer danışmanlardan daha fazla (n=40; %45,45) rehberlik ettiği de bulunmuştur. Danışman seçimlerinde genellikle Doç. Dr. unvanına yönelme durumu da bu bulguyu destekleyebilir. Bununla birlikte yayınlanan tezlerin sayfa sayılarına bakıldığında da; tezlerin çoğunluğunun (n=41) 101-150 sayfa sayısı aralığında tamamlandığı tespit edilmiştir. Bu durum, öğrencilerin tez yazım sürecinde, Covid-19’un turizm veya gastronomi alanına yansması ile ilgili konuları detaylı bir şekilde ele alma ve derinlemesine inceleme çabası içinde olduklarını gösterebilir.

Tezlerin üniversite bağlamındaki analizleri; Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi(n=10) ile Necmettin Erbakan Üniversitesi(n=5) lisansüstü tez konuları arasında Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi ikililerini daha ön planda tuttuğunu ortaya koymuştur. Konunun verilen üniversitelerde daha çok dikkat çekmesi de üniversitelerin bağlı olduğu illerin turistik destinasyonlar olması ve güçlü bir gastronomi kültürüne ev sahipliği yapması olabilir. Bunun yanı sıra turizm ve gastronominin çok yönlü bir alan olması ve birden fazla disiplin ve ana bilim dalıyla bağlantılı olması sebebiyle lisansüstü tezlerin çoğunluğu Sosyal Bilimler Enstitüsü (n=53) altında hazırlanmıştır. Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırlanmasının nedenlerinden bir diğeri de Türkiye’de şu anda Turizm Araştırmaları Enstitüsü’nün tek olmasıdır. Ana bilim dalı çerçevesinde ise Covid-19’u turizm veya gastronomi yönünden inceleyen lisansüstü tezler 15 farklı ana bilim dalında toplanmış ve beklendiği üzere tezler ağırlıklı olarak Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı (n=41) ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları Ana Bilim Dalı (n=17) bünyesinde yayınlanmıştır. Bu durum, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalının ve Gastronomi ve Mutfak Sanatları Ana Bilim Dalının, lisansüstü öğrencilerin Covid-19’un turizm veya gastronomi sektörlerine etkilerini anlamak ve bu konularda derinleşmek için en çok tercih ettiği ana bilim dalları olduğunu göstermektedir. Tezlerin 15 farklı ana bilim dalında yürütülmesi de Covid-19, turizm ve gastronomi kavramlarının geniş bir yelpazede faaliyet göstermesinden ve çözümlemede farklı ana bilim dallarına ihtiyaç duyulmasından kaynaklanabilir.

Öte yandan Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi odaklı lisansüstü tezlerde araştırma sorularını yanıtlamada en fazla, çeşitli veri toplama tekniklerini barındıran nitel araştırma yöntemlerine (n=41) devamında ise 40 adet lisansüstü tezde uygulanan nicel araştırma yöntemlerine başvurulduğu saptanmıştır. Bu bilgi araştırmacıların pandeminin turizm ve gastronomi sektörlerindeki etkilerini daha çok hedef kitlelerin gerçek deneyimleri ve görüşleri üzerinden anladıklarını ancak sayısal verilerden de kayda değer oranda yararlandıklarını ifade etmektedir. Çalışmadaki bu bulgu Özdemir vd., (2021:177)’nin turizm alanındaki Covid-19

pandemisiyle ilgili makalelerin içerik bakımından değerlendirilmesi konulu çalışmasıyla ve Eker vd., (2022:340)'nin ULAKBİM Tr Dizin'deki Covid-19 ve turizm bağlantılı makalelerin detaylandırıldığı araştırmasıyla benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte Tr Dizin dergilerde yayımlanmış Covid-19 ve turizm ilişkisine dair çalışmaların bibliyometrik analizinin ayrıntılarına bakıldığı makalede de (Nasiroğlu vd., 2022:24) benzer bulgulara rastlanılmıştır. Edinilen istatistiklerden bir diğeri de turizm veya gastronomi alanlarında Covid-19'un hedeflendiği araştırmalarda amaca ulaşma noktasında verilerin genellikle anket (n=40) tekniklerinden toplanmasıdır. Bunun temel nedeni ise nicel araştırma yöntemlerinde yer alan veri toplama teknikleri arasından veri toplamada yalnızca anket tekniğinden yararlanılmasıdır. Bu bilgide pandeminin turizm ve gastronomi dallarında yarattığı gelişmeleri belirlemede öncelikle sayısal sunan tekniklere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Veri toplamada anket tekniğinin ardından derinlemesine anlama olanağı sunmada görüşme aracı da oldukça fazla (n=30) kullanılmıştır. Ulaşılan bu saptama Özdemir vd., (2021:183) tarafından yapılan incelemelerle örtüşürken, Nasiroğlu vd., (2022:25)'nin Covid-19 ve turizm başlıklı bibliyometrik çalışmasıyla örtüşmemektedir.

Bu çalışma neticesinde 30 farklı örneklem grubuyla turizm ve gastronomi alanındaki Covid-19 başlığının değerlendirilmeye alındığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda lisansüstü tezlerde hedef grup olarak özellikle çalışanlar (n=15) ardından otel yöneticileri (n=14) seçilmiştir. Örneklem grupları arasından verilen gruplara odaklanılmasının temelinde ise, turizm ve gastronomi sektörlerinin önemli paydaşlarından çalışanlar ve otel yöneticilerinin, pandeminin bu sektörlerde yarattığı değişimi anlatmada kilit rol üstlenmesi ve bu anahtar paydaşların deneyimlerinin ve görüşlerinin oldukça önemli olmasıdır. Evreni temsil etme özelliğine sahip örneklem unsuru hacim yönünden de gözlemlenmiş ve Covid-19'u turizm veya gastronomi açısından çalışan lisansüstü tezlerde yeterli örneklem hacmi olarak sıklıkla 0-50 aralığındaki kişi sayısından (n=29) yararlanılmıştır. Bu çıktı araştırmacıların spesifik bir bakış açısıyla konuyu belirli bir odak noktasından çalışmayı tercih ettiklerini gösterebilir. Buna ek olarak çalışmaların önemli bir kısmında nitel araştırma yöntemlerinin uygulanması örneklem oranı üzerinde etkili olabilir.

Kullanılan anahtar kelimelerin frekans analizlerine göre; Covid-19 ve turizm veya Covid-19 ve gastronomi temalarının vurgulandığı lisansüstü tezlerde kelimeler arasından "Covid-19" (n=55), "Turizm" (n=24) ve "Pandemi" (n=20) sözcüklerine ağırlık verilmiştir. Ulaşılan bu tespit Öz ve Yalçın, (2020:240), Çavuşgil Köse (2020:107) ve Eker vd., (2022:342)'nin Covid-19'u turizm perspektifinden değerlendirdikleri bilimsel çalışmaların sonuçlarıyla desteklenmektedir. Lisansüstü tezlerin konu seçimi ve bu tezlerin Covid-19 salgınının yaşandığı dönemde yapılması da yukarıda aktarılan anahtar kelimelere neden daha fazla yer verildiğini açıklayabilir. Covid-19'un turizm veya gastronomi yönünden işlendiği lisansüstü tezlerin konu dağılımlarına dair ayrıntılarda ise; en merak edilen konu Covid-19'un işletmeler üzerindeki etkisidir (n=15). Özdemir vd., (2021:177) ile Eker vd., (2022: 335) tarafından ise maksimum düzeyde rağbet gören konu olarak Covid-19'un turizm sektörüne etkisi bulunmuştur. İşletmelerin turizm sektörünü oluşturması ve sektörün yeniden canlanmasında işletmelerin salgın dönemindeki performansının, stratejilerinin ve gelecekteki yol haritalarının anlaşılması gerekmektedir. Bundan dolayı bu çalışma kapsamında Covid-19 ve işletmeler konusunun kayda değer ölçüde ele alındığı söylenebilir.

Ölçülen verilerin yorumlanması aşamasında; bir dizi analiz yöntemleri ile karşılaşılmıştır. Buna bağlı olarak turizm veya gastronomi temelli Covid-19 pandemisine ait sayısal ve metinsel değerlerden anlam çıkarmada çoğunlukla istatistiksel analizden (n=39) faydalanılmıştır. Bununla beraber sırasıyla içerik analizi (n=21), betimsel analiz (n=7) ve içerik analizi+betimsel analiz (n=7) sık kullanılan diğer tekniklerdir. Özdemir vd., (2021:184) de veri analiz yöntemi kısmında aynı sonuçlara ulaşmıştır. Sayısal verilerin analizinde yalnızca istatistiksel yöntemlere gidilmesi ve

nitel yöntemlerde birçok analiz tekniğinin yer alması bu sonucu destekleyebilir. Son olarak Covid-19'u turizm veya gastronomiyle ilişkilendiren lisansüstü tezlerde örneklem seçme yöntemlerinden amaçlı örnekleme (n=24) ve kolayda örnekleme yöntemi (n=24) en üst seviyede talep gören yöntemlerdir. Bu kapsamda Covid-19 gibi olağanüstü bir durumun etkilerini inceleyen araştırmalarda, genellikle belirli bir sektöre veya belirli bir konuda uzmanlaşmış kişilere odaklanıldığından amaçlı örnekleme yönteminin seçildiği ve araştırmacıların belirli bir konuda uzman kişilere ulaşmada ve onlardan veri toplamada zorluklarla karşılaşmış olabileceğinden de kolayda örnekleme yöntemine yöneldikleri düşünülmüştür.

Bu çalışmanın COVID-19 salgınının turizm, gastronomi ve mutfak sanatları alanlarına olan etkilerini özetleyerek, bu alandaki güncel eğilimleri ve araştırma boşluklarını belirleyip gelecekteki çalışmalara yönelik rehberlik sağlayabileceği düşünülmüştür. Sadece YÖK veri tabanına kaydedilmiş tezlerin dikkate alınması ve bu nedenle henüz veri tabanına eklenmeyen tezlerin kapsam dışı kalmış olma olasılığı da bu çalışmanın sınırlılıklarından birini oluşturmuştur. Öneriler bağlamında ise turizm ve gastronomi sektöründeki uygulayıcılara gelecekteki salgın durumlarına karşı hazırlıklı olmaları açısından kriz yönetimi ile ilgili stratejiler geliştirmeleri ve bu stratejileri güncelleri gerektiği tavsiye edilmektedir. Aynı zamanda dijital dönüşüm ve inovasyon uygulamalarını takip etmeleri ve bu konuda eğitimler almaları bununla birlikte sektördeki değişikliklere daha hızlı uyum sağlamada turizm ve gastronomi işletmeleri arasında işbirliklerinin kurulması da önemlidir. Gelecekte de sektördeki genel değişimleri daha iyi anlamak için COVID-19'un yanı sıra diğer salgınlar ve önemli olaylarla ilgili tezlerin dahil edildiği, COVID-19'un turizm ve gastronomi sektörleri üzerindeki etkilerini anlamada küresel bir perspektif sunmak açısından farklı ülkeleri veya coğrafyaları karşılaştıran çalışmalara odaklanılabilir. Son olarak bibliyometrik analiz kullanılarak Covid-19 teması farklı disiplinlerde farklı veri kaynaklarından yararlanılarak incelenebilir. Hatta turizm ve gastronomi sektörlerindeki belirli konulara odaklanan tezleri inceleyerek (konaklama işletmeleri restoranlar, festivaller vb.) daha spesifik çeşitli çalışmalar yürütülebilir ve YÖKTEZ veri tabanı güncellenebilir olduğundan belirli aralıklarla bu veriler yeniden analiz edilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Türk Turizm Araştırmaları Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma kamuya açık ikincil verilerin kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür.

KAYNAKÇA

Ahmadi, R. (2020). Koronavirüs Pandemisinin (Kovid-19) Toplumsal Etkileri, *Bilim Armonisi*, 3(2): 65-72.

AlNemer, H. A. (2023). The COVID-19 Pandemic and Global Food Security: A Bibliometric Analysis and Future Research Direction, *International Journal of Social Economics*, 50(5): 709-724.

Arslan, E. ve Kendir, H. (2020). COVID-19 Salgını Sonrası Yükselen Trend Kırsal Turizm: Zile Örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(4): 3668-3683.

Aydın, B. ve Doğan, M. (2020). Yeni Koronavirüs (COVID-19) Pandemisinin Turistik Tüketici Davranışları ve Türkiye Turizmi Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi, *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 6 (1), 93-115.

Bahar, O. ve Çelik İlal, N. (2020). Coronavirüsün (Covid-19) Turizm Sektörü Üzerindeki Ekonomik Etkileri, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1): 125-139.

Chebli, A. and Said, F. B. (2020). The Impact of Covid-19 on Tourist Consumption Behaviour: A Perspective Article, *Journal of Tourism Management Research*, 7(2): 196-207.

Cucinotta, D. and Vanelli, M. (2020). WHO Declares COVID-19 a Pandemic, *Acta bio medica: Atenei parmensis*, 91(1): 157-160.

Çavuşgil Köse, B. (2020). Turizm ve Covid-19: Bir Bibliyometrik Analiz Yaklaşımı, *Journal of Humanities and Tourism Research*, 5: 99-111.

Deloitte (2020). *Covid-19's Impact on China's Consumer Products & Retail Industries*, (<https://www2.Deloitte.Com/Global/En/Pages/About-Deloitte/Articles/Covid-19/Covid-19-Impact-OnChina-Consumer-Products-Retail-Industries.Html>). (Erişim Tarihi: 09.07.2020).

Doğru, E. ve Koçak, E. (2021). Covid-19 Salgınlarının Turistik Hizmet Sağlayan Konaklama İşletmelerine Etkisi (Fethiye Örneği), *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26(45): 106-124.

Durgun, A. (2021). Covid-19 Sonrası Türk Turizm Sektöründe Oluşabilecek Fırsatlar ve Riskler, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23): 79-95.

Eker, N., Durdu, K. M. ve Bozkurt, A. (2022). Covid-19 ve Turizm İlişisini Ele Alan ve Tr Dizin'de Yayınlanan Makalelerinin İncelenmesi, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(1): 335-357.

Foo, L. P., Chin, M. Y., Tan, K. L. and Phuah, K. T. (2021). The Impact of COVID-19 on Tourism Industry in Malaysia, *Current Issues in Tourism*, 24(19): 2735-2739.

Franco, A. C. and Silva Franco, L. (2022). The COVID-19 Pandemic and Its Implications for Food Consumer Behavior: A Bibliometric Analysis of Institutionally Affiliated Research in Brazil, *Innovar*, 32(86): 13-25.

Güler, O. ve Günaylı, H. (2021). Covid-19 Sürecinde Değişen Beslenme Alışkanlıkları: Covid-19 Hastalığını Geçiren Aileler Örneğinde Nitel Durum Araştırması, *Avrasya Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 67-81.

<https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism> [Erişim tarihi: 07.07.2023].

<https://www.worldometers.info/coronavirus/> [Erişim tarihi: 01.07.2023].

Hussain, A., Fatima, N. and Kumar, D. (2011). Bibliometric Analysis of the 'Electronic Library' Journal (2000-2010), *Webology*, 8(1): 1-11.

İflazoğlu, N. ve Aksoy, M. (2020). Tüketicilerin Covid-19 Salgını Sürecinde Yiyecek-içecek İşletmelerinden Bekledikleri Hizmetin Niteliğine İlişkin Bir Araştırma, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4): 3362-3377.

Karadeniz, E., İskenderoğlu, Ö. ve Helvacı, İ. (2022). Covid-19 Salgınlarının Konaklama ve Yiyecek-İçecek İşletmelerinin Finansal Performansına Etkisinin Ölçek Temelinde Analizi, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 19(2): 162-177.

Khan, K.I., Nasir, A. and Saleem, S. (2021). Bibliometric Analysis of Post Covid-19 Management Strategies and Policies in Hospitality and Tourism, *Frontiers in Psychology*, 12: 1-4.

- Kılıç, B., Aslan, H., ve Gövce, M. (2020). Covid-19 Sonrası Turistik Tüketim Tutumu, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(COVID-19 Special Issue): 554-570.
- Kiper, V. O., Saraç, Ö., Çolak, O. ve Batman, O. (2020). Covid-19 Salgınıyla Oluşan Krizlerin Turizm Faaliyetleri Üzerindeki Etkilerinin Turizm Akademisyenleri Tarafından Değerlendirilmesi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(43): 527-551.
- Kourgiantakis, M., Apostolakis, A. and Dimou, I. (2020). Covid-19 and Holiday Intentions: The Case of Crete, Greece, *Anatolia*, 32(1): 148-151.
- Lai, A. G., Pasea, L., Banerjee, A., Hall, G., Denaxas, S., Chang, W. H. ... and Hemingway, H. (2020). Estimated Impact of the COVID-19 Pandemic on Cancer Services and Excess 1-Year Mortality in People with Cancer and Multimorbidity: Near Real-Time Data on Cancer Care, Cancer Deaths and A Population-Based Cohort Study, *BMJ open*, 10(11): e043828.
- Menon, D., Gunasekar, S., Kumar Dixit, S., Das, P. and Mandal, S. (2021). Present and Prospective Research Themes for Tourism and Hospitality Education Post-COVID19: A Bibliometric Analysis, *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 30: 100360.
- Nasıroğlu, F., Avcı, R. ve Dilek, S. E. (2022). Tr Dizin Dergilerde Yayımlanmış Covid-19 ve Turizm İlişkisine Dair Çalışmaların Bibliyometrik Analizi, *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 5(1): 20-28.
- Öz, G. ve Yalçın, B. (2020). Turizm Alanındaki Dergilerde Covid-19 Üzerine Yapılan Çalışmaların Bibliyometrik Analizi, In *İçinde International West Asia Congress of Tourism Research (IWACT-2020) The Book of Proceedings* (pp. 229-247).
- Özaltın Türker, G. (2020). Covid-19 Salgını Turizm Sektörünü Nasıl Etkiler? Turizm Akademisyenleri Perspektifinden Bir Değerlendirme, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2): 207-224.
- Özdemir, F., Eryılmaz, G. ve Gül, K. A., (2021). Turizm Alanında Covid-19 Pandemisiyle İlgili Yayımlanmış Makalelerin İçerik Bakımından Değerlendirilmesi, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 24(2): 177-191.
- Ragab, D., Salah Eldin, H., Taeimah, M., Khattab, R. and Salem, R. (2020). The COVID-19 Cytokine Storm; What We Know So Far. *Frontiers in Immunology*, 11: 1446.
- Temizkan, S. P., Çiçek, D. ve Özdemir, C. (2015). Bibliometric Profile of Articles Published on Health Tourism, *International Human Science*, 12(2): 394- 415.
- Toker, A. (2021). Yayımla veya Yok Ol! Rekreasyon Yönetimi Araştırmaları Nereye Gidiyor? Bibliyometrik Bir Değerlendirme, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(3): 2107-2126.
- UNWTO. (2023). *Tourist Arrivals Down 87% in January 2021 as UNWTO Calls for Stronger Coordination to Restart Tourism, 31 March.* (<https://www.unwto.org/taxonomy/term/347>). (Erişim tarihi: 01.07.2023).
- Utkarsh. and Sigala, M. (2021). A Bibliometric Review of Research on COVID-19 and Tourism: Reflections for Moving Forward, *Tourism Management Perspectives*, 40: 100912.
- Üstün, U. ve Uslu, Y. D. (2022). Türkiye'nin Sağlık Turizminde Tercih Edilme Nedenleri Üzerine Bir Çalışma: Medikal Turizm Endeksi, *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (33): 344-353.
- Üzümcü, T. P. (2019). Turizm Eğitimi Alanına Yönelik Bibliyometrik Bir Çalışma, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(4): 1433-1449.

Wachyuni, S. S. and Kusumaningrum, D. A. (2020). The Effect of Covid-19 Pandemic: How are the Future Tourist Behavior?, *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, 33(4): 67-76.

Wang, C. C. and Cater, C. (2015). Ecotourism as a Sustainable Recovery Tool After an Earthquake, *Tourism Crisis and Disaster Management in the Asia-Pacific*: 209-226.

Yang, Y., Liu, H. and Chen, X. (2020). Covid-19 and Restaurant Demand: Early Effects of the Pandemic and Stay-At-Home Orders, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(12): 3809-3834.

Yersüren, S. ve Özel, Ç. H. (2020). Boş Zaman ve Rekreasyon Konulu Tezler Üzerine Bibliyometrik bir Çalışma, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2): 1139-1159.

Ying, T., Wang, K., Liu, X., Wen, J. and Goh, E. (2021). Rethinking Game Consumption in Tourism: A Case of the 2019 Novel Coronavirus Pneumonia Outbreak in China, *Tourism Recreation Research*, 46(2): 304-309.